

chillar, per al qual comparem port. *ilha*, cat. *illa* = cast. *isla*, it. *ischia* i cat. ant. i oc. *iscla* < INSULA (veg. alguns detalls més sobre el tractament *l* en la nota 7 del DECH).

El cas és que el tipus amb *l* no és tampoc estrany al domini català. Almenys en el valencià central, avui *xillar* (pron. *xiár*) és general, com em confirmava J. G. M., el 1956, en una carta amb detalls semàntics i fraseològics (que no caldrà exposar perquè coincideixen bé amb els de *xisclar*). I no és invasió recent, car ja el tenim en JRoig: «vell, enllegit, / per molt greus mals, / --- / desficiós, / mas ansiós / d'aquests pobils, / jóvens gentils, / e d'alguns vells, / qui com ocells, / passen *chillant* / e sibilant / com les cigales, / corbs e cucales / ---» (*Spill*, 189).

De tota manera ens veiem conduïts a creure que, encara que avui no sigui del centre del País Valencià, en altres punts del País degué estar molt estesa la forma *xisclar* de les terres del Nord. Ens imposa admetre-ho el fet que aquesta forma, des del val. Sud, degué estendre's per Múrcia i part d'Andalusia: *chisclo* 'xiscle' és la que dona García Soriano com a murciana, Alcalá Venceslada troba *chizclo* «voz fuerte atiplada» a Andalusia (amb l'ex. «le echó un *chizclo* para llamarlo»), i d'altra banda localitza a Almeria *chiclo*, amb aquesta definició, i *chiclear* «cantar con voz aguda».

Per altra banda en el Nord valencià apareix una forma semblant a la mallorquina: «al temps que arriben d'Al-hadri a l'eixèrcit, / este ja està *engiscat* en la batalla», v. 37, que GaGitona defineix «*engiscar*: excitar, engrescar» (en *Seidia*, 37, 280). El P. Val., doncs, no forma excepció entre els països catalans: també allí com en el Princ., el Ross. i les Illes, i a Occitània, i igual que en el centre i O. de la Península, lluitaren diverses formes: generalment amb reculada posterior d'algunes, fins a dissipar-se considerablement. El que hem de creure, tenint en compte la insòlita evolució en *l*, i la primerenca aparició en l'ambient del *Spill*, és que *xillar* seria una forma més mossàrab que estrictament catalana.

Car també a les Illes sembla haver-n'hi hagut alguna cosa, encara que bastant enterrada. D'aquí ha de venir el mall. *etxillar-se*, ja registrat pel *D'Amen.*: «*etxillarse*: hablar mucho y sin comedimiento, algunas veces murmurando, y otras echando fanfarronadas»; i així va usar-ho, almenys algun cop, AMAlcover: «per més que *s'etxillin* i s'enravanin i s'encabotin, estan --- part davall lo Reglament» (*BDLC* XII, 94; ja ho va comentar Spitzer, *ZRPb.* XI, 220): ve a ser com si un castellà digués «por más que *chillen*»;³ però morfològicament és paral·lel al cat. *es-cridassar-se*: *es*+*xillar* es pronuncia, segons la morfologia mallorquina, *æci*- (tal com *desxondir* > *detxondir*, *esxorivit* > *etx*- etc.). Doncs, allà també n'hi hauria (més feble) alguna deixa mossàrab.

Crec que en queda alguna altra resta: en el mall. i men. *xilla* 'ventositat sense soroll', i *xillar* ib. «fer xilles», amb trasllat, per eufemisme irònic, a un sentit antifràstic. «Una *xilla* i un *pet viu* / van anar dalt sa

muntanya, / i cercaven una canya / per anà a pescà 'n es riu», Camps Merc. (*Folkl. Men.* I, 134). Formalment cf. an.lal. *chilla* 'reclamo' i *chillar* «llamar el cazador a la caza con el reclamo» (Mtz. de Espinar, any 1644), que, pel sentit, coincideix amb el *xiscl* de Fc. de la Via; *chirla* o *chilla* nom d'ocell o del seu cant, en parlars cast. (*DECH*, 359b20-22). Altrament el men. FebrCard. porta, com a propi (no és en Belv.): «*xillar*: no *xillar*, no haver *xillat*: enmudecer, n'avoïr pas le mot à dire»; però és el cas que aquest llibre marca totes les *ll* palatals amb el diacrític *˘*, i només posa *ll* sense diacrític quan és *ll*: així escriu *cavall*, *pell*, *auccell*, amb *ɛl* diacrític, i *fuya*, *vey*, *paya* etc.: és molt sistemàtic en fonètica (posa accent a totes les *ee* i *oo* distingint-ne els dos timbres amb greu i agut, sens falta), en canvi escriu *xinella*, *collegi* etc. sense cap diacrític, com també «*xillot*: auccell», que té *ll* < *rl* etc.: amb *xillar* vol dir, doncs, *xillar*. Altre resultat, doncs, del grup -SCL- o -STL-. I un altre testimoni encara de variant mossàrab.

Quant a l'etimologia última, és evident que hem de partir del ll. FISTULARE 'tocar la flauta': un de tants mots en què (com és normal) T'L va passar a CL en llatí vulgar: ASTULA > ASCLA (veg. ASCLAR), USTULARE > usclar (oc. *usclar*, fr. *brûler*), PEST'LU > PESCLU, VETULU > VECLU, SERRATULA > SERRACLA (cast. *cerreja*) etc. FISTULARE, en efecte, en l'italià de tots els temps apareix com *fischiare* 'xiular' (ja *fischio* en Dante).

Aquesta és l'acc. dominant en it., si bé també es diu del xericar de certs ocells, com en oc. i cast.; en català matix es diu d'alguns: «lo poble diu que l'òliba *xisclo*» Verdager (O. C. *Pop.* xxv, 28); per altra part *sisclz*, en oc. ant., conserva en part el sentit de tocar un instrument: «*sisclen* anafils e tug li autre esturment» en la *Vida de Sta. Maria Madalena* (S. XIII: *RIR* xxv, 178) i Mistral fa constar l'acc. «siffler en parlant du vent»: justament d'aquí prové el sentit de *gisca/giscla*, que veurem, parlant d'un vent fred i l'oc. *gisclado* 'pluja amb vent' i els *xiscles* de les ventades de Verdager.

El fet és que, en el mateix llatí, *fistulare* no hi consta solament amb el sentit de 'tocar la flauta', sinó també és convertit ja en sinònim de *sibilare*, pel llatí tardà: «fistulo: sibilo» apareix repetit, en 8 glosses de les més antigues, en el *CGL* (v. 501.8, 201.7, 599.50, 201.8; iv, 75.41, 77.2, 238.37, 519.6). No hi ha cap raó per creure que FISTULA 'flauta' i el seu derivat no tinguessin i: car l'etimologia no ens diu res sobre la quantitat d'aquest mot, ni des del punt de vista indoeuropeu (veg. Ernout-M. i Walde-H.) ni des del romànic, en què no hi ha altre testimoni que l'it. *fischiare* (ambigu en aquest sentit) i el que examinem; i en fonètica llatina una i davant s + oclusiva tant pot ser llarga com breu.⁴

I tenim una prova decisiva: els mots d'aquest sentit tenien *st* originària, en el basc. Aquí la *f*- apareix convertida en *ts*- com en el nostre verb; però la -*st*- encara s hi conserva, i no obstant el sentit és ja, en bona part, ben semblant al nostre: basc *txistulari* 'tocador de